

Ks. Marek Parchem, *Ostateczne zwycięstwo Boga w walce między dobrem i złem w świetle pism z Qumran* (Rozprawy i Studia Biblijne 30; Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, 2008). Ss. 596. 60 zł. ISBN 978-83-7492-072-8

KS. MIROSŁAW S. WRÓBEL

Instytut Nauk Biblijnych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
adres: Aleje Racławickie 14, 20-950 Lublin, e-mail: miwrobel@kul.lublin.pl

Książka ks. Marka Parchema w wieloaspektowy sposób ukazuje zwycięstwo Boga w konflikcie rozgrywającym się pomiędzy siłami dobra a siłami zła w pismach qumrańskich. Autor stara się przedstawić obraz Boga jako Wojownika i Pana Zastępów odnoszącego ostateczny tryumf nad swymi wrogami. Tematyka pracy dotyczy działania Boga o charakterze militarnym, a zwłaszcza jego udziału w zwycięskiej walce eschatologicznej. Autor stara się w swej pracy ukazać różne sposoby działania Boga w walce, a także Jego rolę w przebiegu konfliktu oraz znaczenie Jego interwencji dla końcowego rezultatu walki. Problematyka ta nie znalazła jak do tej pory całościowego opracowania. Choć w studiach na temat pism qumrańskich można dostrzec opisy dotyczące wojny eschatologicznej i udziału w niej Boga, to jednak są one traktowane w sposób ogólnikowy. Do wyjątków należy artykuł J. Carmignaca, „La future intervention de Dieu selon la pensée de Qumrân” opublikowany w Paryżu w 1978 r. Tematyka wojny została także podjęta w monografii J.R. Davila, *Melchizedek, Michael, and War in Heaven* (Atlanta 1996), jednak autor bardziej koncentruje się w niej na konflikcie w niebiosach pomiędzy siłami dobra i siłami zła, gdzie Michał bądź Melchizedek występują w roli przywódców sił dobra.

Książka złożona jest z dwóch części. Pierwsza przedstawia tematykę zwycięstwa Boga w *Regule Wojny* (IQM). Druga natomiast bada to zagadnienie w innych pismach qumrańskich. Na pierwszą część składa się pięć rozdziałów. W pierwszym z nich („Zagadnienia analizy literacko-historycznej *Reguły Wojny*”) zostaje przeprowadzona analiza literacko-historyczna. Autor omawia najpierw tekst *Reguły Wojny* z grotty pierwszej oraz wszystkie teksty do niego paralelne znalezione w innych grotach (tzw. „cykl o wojnie”). Następnie wyodrębnia strukturę IQM oraz zajmuje się zagadnieniem czasu i środowiska powstania tego dokumentu. Rozdział drugi („Terminologia

konfliktu czasów ostatecznych w ujęciu *Reguły Wojny*”) analizuje nazwy i określenia odnoszące się do wojny eschatologicznej. Autor bada takie terminy, jak: „wojna”, „walczyć, toczyć bitwę”, „zemsta”, „gniew”, „sąd”, „proces sądowy”, „dzień”, „czas wyznaczony”, „czas ucisku”, „czas wybawienia”. W rozdziale trzecim, pt. „Charakter wojny w IQM 1 i 15–19 (+IQM 10–14)” zostaje przedstawiony tekst obrazujący wojnę eschatologiczną jako konflikt o charakterze dualistycznym rozgrywający się pomiędzy siłami światłości a siłami ciemności. Autor omawia tu antagonizm pomiędzy światłością a ciemnością w tradycji biblijnej, w kontekście dualizmu perskiego, w pismach przedqumrańskich oraz w tzw. traktacie o dwóch duchach (IQS 3,13–4,26). Autor w sposób szczegółowy ukazuje czas i przebieg wojny oraz charakteryzuje uczestników konfliktu w świetle dokumentu IQM 1 i 15–19. Na końcu tego rozdziału zajmuje się obrazem Boga jako zwycięskiego Wojownika na podstawie tekstu IQM 19,2–8 (+IQM 12,10–16). Rozdział czwarty, pt. „Temat wojny i zwycięstwa Boga w tekstach liturgicznych (IQM 10–14)”, omawia najpierw motyw wojny i ostatecznego tryumfu Boga w IQM 10–12, a następnie w IQM 13–14. Ks. Parchem zwraca szczególną uwagę na występowanie w pierwszej części wielu reminiscencji biblijnych i nawiązań do wydarzeń z historii Izraela, zaś w drugiej części uwypukla motyw dualizmu wyrażonego za pomocą terminologii światłości i ciemności. Rozdział piąty („Charakter wojny w IQM 2–9”) zawiera analizę tekstu IQM 2–9, w którym konflikt czasów ostatecznych zostaje ukazany jako wojna pomiędzy Izraelem a innymi narodami. Autor w świetle analizowanego tekstu omawia motyw antagonizmu pomiędzy Izraelem a innymi narodami w tradycji biblijnej, czas i przebieg wojny, uczestników konfliktu oraz udział Boga w walce. Pod koniec części pierwszej zostaje umieszczony ekskurs zatytułowany „Przywódcą mesjański w *Regule Wojny* (IQM 5,1–2; 4Q285)”. Autor omawia, jaką rolę pełni „książę całego zgromadzenia”, który jest identyfikowany z postacią królewskiego Mesjasza pochodzącego z dynastii Dawidowej. Całość części pierwszej zostaje zakończona podsumowaniem stanowiącym streszczenie wyników badań dotyczących wojny eschatologicznej i ostatecznego zwycięstwa Boga w *Regule Wojny*. Druga część książki jest poświęcona analizie motywu zwycięstwa Boga w konflikcie pomiędzy dobrem a złem pojawiającym się w innych pismach qumrańskich. Złożona jest ona z sześciu rozdziałów, w których kolejno zostają omówione następujące teksty: *Zwój Hymnów* (IQH), *Peszer do Księgi Izajasza* (4Q461), *Midrasz dotyczący czasów ostatecznych* (4Q174; 4Q177), *Pieśń ofiary szabatowej* (4Q400–4Q407; 11Q17; Mas1k), *Apokryf Daniela* (4Q246), *Melchizedek* (11Q13). Autor podaje najpierw ogólną charakterystykę danego pisma, a następnie wyodrębnia w tych manuskryptach teksty zawierające motyw zwycięstwa

Ks. Marek Parchem, *Ostateczne zwycięstwo Boga w walce*

Boga w wojnie eschatologicznej. Druga część książki jest zakończona podsumowaniem zawierającym streszczenie wyników badań dotyczących wojny eschatologicznej i ostatecznego zwycięstwa Boga w prezentowanych dokumentach qumrańskich. Warto nadmienić, że po stałych elementach, tj: zakończeniu, wykazie skrótów i bibliografii, Autor zaopatrzył swą książkę w indeks źródeł, indeks autorów oraz streszczenie w języku angielskim.

Książka ks. Parchema zasługuje na uznanie. Autor, przeprowadzając gruntowną analizę problematyki zwycięstwa Boga w konflikcie pomiędzy dobrem a złem w pismach qumrańskich zrealizował zamierzone cele. W wielu punktach praca ma charakter nowatorski i twórczy. Przy analizie filologicznej i literackiej zastosowano metody diachroniczne, a w niektórych miejscach w sposób komplementarny włączono metody synchroniczne (analiza strukturalna). Wyniki zawartych w niej analiz stanowią ważny wkład w rozwój badań nad literaturą qumrańską w kontekście judaizmu Drugiej Świątyni. Praca jest napisana w sposób staranny i charakteryzuje się stylem klarownym i logicznym. Formułowane konkluzje oparte są na bardzo dobrze przeprowadzanych analizach. Krótkie wprowadzenia do poszczególnych rozdziałów mają charakter swoistych prognostyków, natomiast wnioski na zakończenie części pierwszej i drugiej w sposób syntetyczny i jasny zbierają złożone dyskusje zawarte w korpusie poszczególnych rozdziałów. Autor w swej pracy nie ogranicza się tylko do przedstawienia różnych opinii dotyczących interpretacji analizowanych tekstów, lecz jasno wyraża swoje stanowisko, podając przy tym swoje racje. Cenne są także własne propozycje rekonstrukcji tekstu w miejscach, gdzie jest on uszkodzony. Autor w sposób krytyczny odrzuca argumentację opartą na założeniach apriorycznych i subiektywnych, natomiast w miejscach, gdzie źródła są fragmentaryczne, wyraźnie podkreśla hipotetyczny walor przedstawianych propozycji. Ks. Parchem umieszcza w korpusie pracy istotne dla jego badań teksty w języku hebrajskim, dokonując ich własnego przekładu. Posiłkuje się przy tym istniejącymi już tłumaczeniami w języku angielskim i polskim. Bardzo wartościowym jest też ubogacenie komentowanego tekstu w najważniejsze wyrażenia hebrajskie i greckie. Pozwala to czytelnikowi na stały kontakt z tekstem źródłowym. Na pochwałę zasługuje umieszczenie w pracy ekskursu na temat „Przywódcą mesjański w *Regule Wojny* (IQM 5,1-2; 4Q285)”, który pozwala na głębsze zrozumienie kontekstu *Reguły Wojny*. Przejrzyste zestawienie uczestników wojny na s. 190-191 pozwala czytelnikowi w sposób syntetyczny uchwycić problematykę omawianą szczegółowo w korpusie książki. Bardzo przydatny jest indeks źródeł oraz indeks autorów.

Mimo swoich walorów praca ma także punkty słabsze. Omawiając dualistyczne przeciwstawienie światła i ciemności (s. 80-84), autor opiera się

na starej literaturze z lat 50. i 60. ubiegłego stulecia. W tematyce dotyczącej dualistycznej koncepcji wojny, gdzie jest omawiany między innymi traktat o dwóch duchach (IQS 3,13–4,26) autor nic nie wspomina o dyskutowanym wśród współczesnych badaczy „paradygmacie dualistycznym” sytuującym pisma qumrańskie w szerszym kontekście pism judaizmu Drugiej Świątyni, które wydają się mieć wpływ na niektóre idee zawarte w tekstach nowotestamentalnych (zob. U.C. Von Wahlde, „«You are of Your Father the Devil» in Its Context: Stereotyped Apocalyptic Polemic in John 8:38-47”, *Anti-Judaism and the Fourth Gospel* [red. R. Bieringer et al.] [Assen: Royal Van Gorcum, 2001] 418-444; M.S. Wróbel, *Who are the Father and his children in Jn 8:44? A literary, historical and theological analysis of Jn 8:44 and its context* [Paris: Gabalda, 2005]). Przy analizie poszczególnych pism qumrańskich zawierających motywy wojny brakuje zwrócenia baczniejszej uwagi na przyczyny konfliktu. Ich uwypuklenie pozwoliłoby z pewnością na głębsze zrozumienie analizowanego tekstu. W niektórych przypisach, gdy zestawia się kilka pozycji, brakuje uporządkowania chronologicznego bądź alfabetycznego (np. s. 34, przypis 12; s. 47, przypis 39; s. 49, przypis 41; s. 59, przypis 63; s. 114, przypis 152 itd.). W korpusie pracy brakuje koherencji w zapisie sigli (np. na s. 47 spotykamy dwa warianty zapisu IQM 1 i 15-19; IQM 1.15-19). Zestawienie na s. 264 przedstawiające podział chronologiczny przebiegu całej wojny jest niejasne i wcale z niego nie wynika, że wojna trwała 35 lat, jak konkluduje autor (w zestawieniu jest 5 okresów po 6 lat!). W przedstawieniu bibliografii nie uporządkowano prac według źródeł, komentarzy, studiów i pomocy. W ten sposób teksty źródłowe są umieszczone obok komentarza biblijno-ascetycznego do Psalmów, opracowań na temat Zaratustry i leksykonu Zorella. Autor nie uwzględnił ważnej dla swego tematu pracy zbiorowej pt. *Apokalyptik und Qumran* (red. J. Frey – M. Becker) (Paderborn: Bonifatius, 2007). Nie korzysta także z pracy polskojęzycznej, w której autor poświęca kilkadziesiąt stron tematyce Boga jako Wojownika w Biblii Hebrajskiej w kontekście kultur starożytnych (M. Münnich, *Obraz Jahwe jako władcy choroby w Biblii Hebrajskiej na tle bóstw bliskowschodnich* (Lublin: Wydawnictwo KUL, 2004).